

MIEJSCA ZWIĄZANE Z ŻYCIEM RODZINY JAKO ELEMENT UMACNIAJĄCY ŻYCIE RODZINNE – ASPEKT PRAWNY

Dr hab. Piotr Telusiewicz – KUL LUBLIN

Adiunkt w Katedrze Prawa Rodzinnego i Praw Rodziny na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; Sędzia Przewodniczący VI Wydziału Cywilnego Sądu Rejonowego Lublin Zachów w Lublinie, członek Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego

WSTĘP

Niezwykle ciekawą płaszczyzną do prowadzenia prawniczych badań nad elementami kształtującymi życie rodzinne są przepisy prawne odnoszące się miejsc związanych z życiem rodziny¹. Wśród obowiązujących przepisów odnajdujemy zarówno te, które odnoszą się wprost do miejsc istotnych dla życia rodziny, jak i te, które są związane z pamięcią o zmarłych członkach rodziny. Do pierwszej kategorii należeć zatem będą: dom rodzinny, kraj rodzinny, miasto rodzinne, strony rodzinne. Do drugiej kategorii należy grób rodzinny. Tylko w ramach ilustracyjnego przedstawienia zagadnienia w tekście znajdzie się odniesienia do Muzeum Domu Rodzinnego Jana Pawła II w Wadowicach.

1. MIEJSCA ISTOTNE DLA ŻYCIA RODZINY

Na wstępie rozważań należy wskazać, iż przy ustaleniu kolejności opracowywania, poniżej zaprezentowanych, miejsc istotnych dla życia rodziny posłużono się kryterium powierzchniowym, które dla prezentacji przedmiotowego zagadnienia wydaje się być właściwym.

Rozpocząć zatem, można od „domu rodzinnego”. W ujęciu językowym zwrot „dom” oznacza budynek, w którym się mieszka lub pracuje; rodzinę i ludzi, z którymi się mieszka; wszelkie sprawy związane z życiem rodziny; miejsce, z którego ktoś pochodzi². Ujęcie językowe potwierdza znaczenie istnienia i funkcjonowania domu rodzinnego dla życia rodzinnego. Wskazane ujęcie językowe nie zostało ograniczone, co zasługuje na podkreślenie, jedynie do powierzchni domu lub problemu prawa własności domu. Na potrzeby niniejszego opracowania można wyodrębnić z niego kilka specy-

¹ Badania te zostały zapoczątkowane, a są m.in. kontynuowane w tym artykule, w następującym opracowaniu P. Telusiewicz, *Służebna rola zwrotu „rodzinny” w przepisach prawa polskiego*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013.

² *Dom, w: Słownik języka polskiego*, tom 1, red. M. Bańko, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 362–363.

ficznych kategorii powiązań między domem rodzinnym a rodziną jako taką i życiem rodzinnym, tj. kategoria pobytu w domu rodzinnym, kategoria osobowa, kategoria spraw rodzinnych, kategoria pochodzenia. Każde z wymienionych powiązań stanowi silny element wiążący rodzinę z „domem rodzinnym”, a jednocześnie akcentuje możliwość umacniania życia rodzinnego.

Przechodząc do aspektu prawnego, należy wskazać, że w polskim prawie akcentując dostrzegalna jest tendencja do budowania wartości domu rodzinnego i wpływu tej wartości na życie rodzinne. Zauważyć jednak trzeba, że dotyczy to przede wszystkim wartości o wymiarze niematerialnym – jaką dom rodzinny może stanowić m.in. w zakresie wychowania dzieci i młodzieży. Choć nie można całkowicie oderwać się od wymiaru materialnego, czego przykładem może być art. 63 ust. 2 ustawy o pomocy społecznej³, w którym wskazano, że za małoletniego mieszkańca domu nie wnosi się opłaty z jego dochodu i dochodu osób obowiązanych do wnoszenia opłaty w okresie jego nieobecności nieprzekraczającej 70 dni w roku kalendarzowym, jeżeli w tym czasie przebywa w domu rodzinnym.

Rozpocząć zatem można od kontekstu ochrony zdrowia psychicznego⁴. W art. 7 ust. 1 wymienionej poniżej ustawy wskazano, że dla dzieci i młodzieży upośledzonych umysłowo bez względu na stopień upośledzenia organizuje się naukę i zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze, w szczególności w przedszkolach, szkołach, placówkach opiekuńczo-wychowawczych, ośrodkach rehabilitacyjno-wychowawczych, w domach pomocy społecznej i podmiotach leczniczych, a także w domu rodzinnym. W omawianym przypadku dom rodzinny jest nie tylko miejscem istotnym dla życia rodziny, ale także jest miejscem bezpiecznym (może to potwierdzać rodzaj organizowanych nauk i zajęć, o których mowa w przywołanym art. 7 ustawy). Możliwość organizowania nauki i odpowiednich zajęć dla dzieci i młodzieży upośledzonych umysłowo w domu rodzinnym z pewnością odpowiada oczekiwaniom rodziców tych dzieci oraz samych dzieci. Trzeba jednak zwrócić uwagę na fakt, że organizowanie zajęć może następować w pierwszej kolejności w placówkach przeznaczonych dla większej liczby dzieci, co z racji na charakter i rodzaj zajęć wydaje się słuszne. Nie podważa to jednak roli „domu rodzinnego” w organizowaniu nauki i zajęć dla tych dzieci.

W innych przepisach prawnych potwierdza się silną współpracę z rodziną w zakresie sprawowania opieki nad dziećmi czy młodzieżą upośledzoną umysłowo⁵. W § 6 ust. 3 wymienionego poniżej rozporządzenia wskazano, że opiekę podczas zajęć (które prowadzi nauczyciel posiadający odpowiednie przygotowanie pedagogiczne) prowadzi-

³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, Dz. U. 2013, poz. 182 z późniejszymi zmianami.

⁴ Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 roku o ochronie zdrowia psychicznego, Dz. U. 2011, Nr 231, poz. 1375 z późniejszymi zmianami. Pojęcie domu rodzinnego utożsamia się z miejscem pobytu dziecka. Patrz S. Dąbrowski, w: *Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego. Komentarz*, S. Dąbrowski, J. Pietrzykowski, Wydawnictwo Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 1997, s. 85. O metodach i sposobach organizowania nauki szeroko pisze K. Gromek, *Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego. Komentarz*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2004, s. 83–128.

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 1997 roku w sprawie zasad organizowania zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży upośledzonych umysłowo w stopniu głębokim, Dz. U. 1997, Nr 14, poz. 76.

nych w domu rodzinnym zapewniają rodzice (opiekun prawny). Jest to o tyle ważne, że prowadzone w ten sposób zajęcia zgodnie z § 3 rozporządzenia mają wspomagać rozwój dziecka, rozwijać zainteresowania otoczeniem oraz uzyskiwanie niezależności od innych osób w funkcjonowaniu w codziennym życiu.

W tym nurcie rozważań można dodatkowo zauważyć, iż dom rodzinny jest miejscem, w którym może być prowadzone nauczanie i wychowywanie. Dotyczy to m.in. wczesnego wspomaganie⁶, zajęć z zakresu przygotowania przedszkolnego oraz innych zajęć szkolnych⁷, oddziaływań wychowawczych i kształtujących⁸.

Dom rodzinny jest również miejscem, które odgrywa niezwykle istotną rolę w zakresie skutecznego postępowania wobec nieletnich. Wyszukane we wspomnianym zakresie przypadki akcentuje znaczenie domu rodzinnego dla życia rodzinnego, a tym samym dla prawidłowego rozwoju nieletniego. Dom rodzinny jest zatem traktowany jako miejsce do którego nieletni powinien powracać⁹, oraz miejsce do którego powrót należy mu ułatwić¹⁰. Zatem ustawodawca uwzględnia istotną rolę domu rodzinnego w aspekcie budowania między nieletnim a jego rodziną odpowiednich relacji. W ten sposób także służy umacnianiu życia rodzinnego.

Jako ciekawostkę jedynie można zaprezentować określenie „Muzeum Dom Rodzinny Jana Pawła II w Wadowicach”¹¹. Przedmiotowe sformułowanie jest szczegól-

⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 lutego 2009 roku w sprawie organizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci, Dz. U. 2009, Nr 23, poz. 133. W § 5 ust. 1 rozporządzenia wskazano, że zajęcia w ramach wczesnego wspomaganie, w szczególności z dziećmi, które nie ukończyły trzeciego roku życia, mogą być prowadzone także w domu rodzinnym. O miejscu tych zajęć decydują dyrektor odpowiedniej placówki oraz rodzice.

⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 roku w sprawie sposobu i trybu organizowania indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży, Dz. U. 2008, Nr 175, poz. 1086. W § 3 ust. 4 rozporządzenia wskazano, że zajęcia indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub zajęcia indywidualnego nauczania prowadzi się w miejscu pobytu ucznia, w domu rodzinnym, specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym lub placówce opiekuńczo-wychowawczej.

⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz. U. 2012, poz. 977. W Załączniku Nr 2 do rozporządzenia stanowiącym podstawę programową kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych wskazano na respektowanie trójpodmiotowości oddziaływań wychowawczych i kształcących: uczeń – szkoła – dom rodzinny.

⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 grudnia 2011 roku w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, Dz. U. 2011, Nr 296, poz. 1755. Zgodnie z § 8 ust. 1 rozporządzenia za zgodą sądu rodzinnego nieletni mogą być urlopowani do domu rodzinnego, opiekunów, krewnych lub formy pieczy zastępczej, w której nieletni został umieszczony.

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 5 maja 2011 roku w sprawie szczegółowego sposobu i trybu kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w domach pomocy społecznej, Dz. U. 2011, Nr 109, poz. 632. Zgodnie z § 9 rozporządzenia, jeżeli przewóz nieletniego następuje z domu rodzinnego, przewóz zapewnia dom pomocy społecznej, w którym umieszczony został nieletni.

¹¹ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 17 stycznia 2012 roku w sprawie wykazu jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, M. P. 2012, poz. 41. W Załączniku do rozporządzenia, stanowiącym wykaz jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra kultury i dziedzictwa narodowego, wskazano Muzeum Dom Rodzinny Jana Pawła II w Wadowicach.

nym przypadkiem w prezentowanej grupie. Należy wskazać, że w tej sytuacji także następuje odniesienie do rodziny, ale rodziny o szczególnym charakterze. Wydaje się, iż można tu mówić o szczególnych rodzajach rodzin, tj. rodzina narodu polskiego, rodzina chrześcijan, rodzina lokalnego społeczeństwa, rodzina Jana Pawła II.

Po domu rodzinnym można odnieść się do miasta rodzinnego. Rozumienie językowe wyrazu „miasto” zdecydowanie przybliża do przyjętego na wstępie rozważań kryterium powierzchniowego. W ujęciu językowym zwrot „miasto” oznacza duży teren, na którym są ulice i domy, sklepy, biura, fabryki, teatry itp.¹². Z ujęcia językowego nie można wnioskować o znaczeniu miasta rodzinnego dla życia rodzinnego. Odniesienie do przepisu prawnego prowadzi tylko do jednego rozporządzenia¹³. W Załączniku Nr 1 do wymienionego poniżej rozporządzenia, określającym standardy wymagań dla poszczególnych poziomów zaawansowania znajomości języka polskiego, wskazano, że zdający powinni umieć wypowiadać się w następujących formach, m.in. dialog tematyczny, w tym: wrażenia z wakacji, opis rodzinnego miasta. Możliwość (a zarazem konieczność na egzaminie) wypowiedzenia się przez cudzoziemca o jego rodzinnym mieście może być potraktowane jako przejaw zwrócenia uwagi na naturalną potrzebę posiadania umiejętności wypowiadania się o miejscach ważnych z punktu widzenia życia rodzinnego.

Wśród omawianej grupy miejsc istotnych dla życia rodzinnego należy również wymienić kraj rodzinny. W tym przypadku, podobnie jak przy mieście rodzinnym, dominuje ujęcie powierzchniowe. W znaczeniu językowym zwrot „kraj” oznacza każdą z wielu całości politycznych i gospodarczych, na jakie podzielony jest świat, mającą swoje terytorium, swój rząd i swoich mieszkańców¹⁴. Także w tym ujęciu nawiązuje się do kraju lat dziecińczych, przez który rozumie się wspomniane z nostalgią okolice, w których się urodziliśmy i spędziliśmy dzieciństwo¹⁵. W tym drugim przypadku dostrzegalne jest znaczenie kresu rodzinnego dla życia umacniania życia rodzinnego. Przechodząc do aspektu prawnego można jednoznacznie stwierdzić, że w przepisach prawnych znaczenie kraju rodzinnego dla życia rodzinnego zostało dostrzeżone i silnie zaakcentowane (choć zdarzają się przypadki jedynie technicznego użycia omawianego określenia¹⁶). Co ważne dotyczy to przepisu prawnego z zakresu prawa międzynarodowego¹⁷. W art. 3 wymienionego poniżej porozumienia wskazano, że rządy obowiązują

¹² *Miasto*, w: *Słownik języka polskiego*, tom 2, red. M. Bańko, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 516.

¹³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 15 października 2003 roku w sprawie egzaminów z języka polskiego jako obcego, Dz. U. 2003, Nr 191, poz. 1871.

¹⁴ *Kraj*, w: *Słownik języka polskiego*, tom 2, red. M. Bańko, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 325.

¹⁵ *Kraj lat dziecińczych*, w: *Słownik języka polskiego*, tom 2, red. M. Bańko, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 325.

¹⁶ Protokół zamknięcia Konwencji Związkowej Paryskiej z dnia 20 marca 1883 roku o ochronie własności przemysłowej, przejrzonej w Brukseli dnia 14 grudnia 1900 roku i w Waszyngtonie dnia 2 czerwca 1911 roku, Dz. U. 1922, Nr 8, poz. 58 z późniejszymi zmianami. W art. 6 protokołu zamknięcia wskazano, iż ustala się zgodnie, że przepis pierwszego ustępu art. 6 konwencji (który odnosi się do zgłaszania i ochrony znaków fabrycznych lub znaków handlowych w krajach stronach konwencji związkowej) nie wyklucza prawa żądania od zgłaszającego świadectwa o zarejestrowaniu prawidłowym w kraju rodzinnym, wydanego przez władzę kompetentną.

¹⁷ Międzynarodowe Porozumienie z dnia 18 maja 1904 roku dotyczące zwalczania handlu żywym towarem, sporządzone dnia 18 maja 1904 roku w Paryżu, Dz. U. 1922, Nr 87, poz. 783 z późniejszymi zmianami.

się również, w granicach prawnych i w miarę możliwości, odsyłać do kraju rodzinnego te spośród wymienionych kobiet i dziewcząt, które zażądają odesłania ich do kraju ojczystego lub też odesłania których zażądają osoby, mający nad nimi prawną władzę. W zaprezentowanym przypadku rysuje się ciekawa zależność między określeniem „kraj rodzinny” a określeniem „kraj ojczysty”. Wydaje się, że sformułowanie „kraj rodzinny” zostało użyte bardziej w znaczeniu kraju, w którym przebywa dana rodzina, co wyraźnie odróżnia go od kraju ojczystego.

W omawianym aspekcie uwagę zwraca określenie strony rodzinne. W ujęciu językowym zwrot „strony” oznacza m.in. miejsca lub kraje (obce lub ojczyste, dalekie lub nasze)¹⁸. Użyte wyrażenia „ojczyste” i „nasze” stają się tym bardziej wyraziste, gdy odniesie się je do rodziny i do życia rodzinnego. W ten sposób akcentuje się istotne znaczenie stron rodzinnych dla umacniania życia rodzinnego. Przywołane określenie występuje tylko w jednym akcie prawnym¹⁹. Mamy tu do czynienia ze swoim rodzajem nakazem dla państw stron przywołanego traktatu, aby przewidzieć i zapewnić w zakresie kształtowania pokojowych stosunków odpowiednie formy odszkodowań i zadośćuczynień za utratę właśnie stron rodzinnych. Odpowiedniość form odszkodowań i zadośćuczynień wskazuje na istotność stron rodzinnych jako szeroko pojętego miejsca, w którym kształtuje się i umacnia życie rodzinne.

2. MIEJSCA ZWIĄZANE Z PAMIĘCIĄ O ZMARŁYCH CZŁONKACH RODZINY

Niezwykle ciekawą kategorią miejsc związanych z życiem rodziny są miejsca związane z pamięcią o zmarłych członkach rodziny. Jest to ten element prawnej ochrony rodziny, który ma na celu zapewnienie nie tylko godziwego pochówku każdej zmarłej osobie (członkowi rodziny), ale także możliwości podtrzymywania przez rodzinę pamięci o zmarłych członkach rodziny. W tym przypadku mamy do czynienia z określeniem grób rodzinny.

W znaczeniu językowym zwrot „grób” oznacza miejsce, w którym pochowano zmarłego²⁰. To ogólne ujęcie znajduje przełożenie na treść aktów prawnych, które zawierają zestawienie językowe grób rodzinny. W przepisach prawnych zawarta jest definicja grobu rodzinnego²¹. W § 2 pkt 3 wymienionego poniżej rozporządzenia wskazano, że przez grób rodzinny należy rozumieć grób przeznaczony do składania dwóch lub więcej trumien ze zwłokami lub urn. W kontekście prowadzonych rozważań (choć i w ogólnym odniesieniu do rodziny) definicja ta wydaje się być wadliwa. Nie wystę-

¹⁸ Strona, w: *Słownik języka polskiego*, tom 5, red. M. Bańko, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 202.

¹⁹ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o potwierdzeniu istniejącej między nimi granicy, podpisany w Warszawie dnia 14 listopada 1990 roku, Dz. U. 1992, Nr 14, poz. 54. W Preambule do traktatu wskazano na świadomość, że ogromne cierpienia, jakie przyniosła ta wojna, w tym także utrata przez licznych Polaków i Niemców ich stron rodzinnych w wyniku wypędzenia albo wysiedlenia, są ostrzeżeniem i wyzwaniem do kształtowania pokojowych stosunków między oboma Narodami i Państwami.

²⁰ Grób, w: *Słownik języka polskiego*, tom 2, red. M. Bańko, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 60.

²¹ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 7 marca 2008 roku w sprawie wymagań, jakie muszą spełniać cmentarze, groby i inne miejsca pochówku zwłok i szczątków, Dz. U. 2008, Nr 48, poz. 284. Rodzaje grobów są wymienione w rozporządzeniu w sposób wyczerpujący. Dlatego nie można budować innych form grobów rodzinnych (przykładowo: grobowce, mauzolea). Patrz S. Rudnicki, *Prawo do grobu. Zagadnienia cywilistyczne*. Zakamycze 1999, s. 95.

puje w niej bowiem wskazanie, że jeden grób przeznaczony jest dla członków jednej rodziny. Można w ten sposób doprowadzić do przyjęcia, że określenie „rodzinny” wzięło się z tego, iż występuje tu mnogość zwłok lub urn osób zmarłych, które nie są ze sobą spokrewnione. A przecież żyjący członkowie rodziny mogą chcieć w nim tylko pochówku zmarłych krewnych lub powinowatych oraz w przyszłości samych siebie²². Wydaje się jednak, że tego typu podejście mogłoby być uznane za niewłaściwe. Nie ulega jednak wątpliwości, iż grób rodzinny – jako miejsce specyficzne – odrywa istotną rolę w umacnianiu życia rodzinnego (czego przykładem może być również przywołany poniżej tekst jednego z rozporządzeń²³). Z tego też względu w odniesieniu do grobów rodzinnych zastosowano szczególne rozwiązania prawne, tj. wyłączono spod stosowania szczególnych przepisów groby rodzinne, co jest przejawem uwzględnienia szczególnej roli tego grobu w życiu rodziny oraz pewnej autonomii rodziny²⁴, która może decydować o tym, czyje zwłoki są składane właśnie w grobie rodzinnym.

WNIOSKI

Powyższe rozważania skłaniają do przedstawienia kilku wniosków. Nie jest zaskoczeniem dla Autora, że zaprezentowane zestawienia językowe mają silne podmiotowe nachylenie. Prowadzą bowiem w kierunku rodziny jako całości oraz poszczególnych członków rodziny (kilku lub jednego z nich). Za zasadne należy uznać spostrzeżenie, że określenie wymienionych miejsc wyrazem „rodzinny” zmierza do spojrzenia na wnętrze rodziny, tj. jej wewnętrzną strukturą i relacje tam zachodzące. W ten sposób (można powiedzieć naturalny) łączą się z życiem rodzinnym i w określony – sobie właściwym zakresie – wpływają na życie rodzinne. Powyższe zaprezentowane przepisy prawne pozwalają stwierdzić, iż ten wpływ ma być zdecydowanie pozytywny. Dom rodzinny, miasto rodzinne, kraj rodzinny, strony rodzinne, grób rodzinny traktowane są jako miejsca istotnie wpływające na życie rodziny i jej członków. Akcentuje się pozytywną rolę jaką te miejsca odgrywają w różnego rodzaju procesach, przykładowo wychowawczych. Kładzie się nacisk na to by o tych miejscach pamiętać, żeby o nie dbać. Zakłada się rekompensatę dla osób, które utraciły możliwość przebywania w tych miejscach. Wszystko to sprawia, że odnalezione w przepisach prawnych miejsca można uznać za miejsca rodzinne silnie związane z życiem rodziny, a jednocześnie umacniające życie rodzinne. Prowadzi to do przekonania, że ustawodawca dostrzega rodzinę jako

²² Wskazuje się, że osobiste prawo do grobu i do pochowania w nim obok osób bliskich rodzi także roszczenie o pochowanie w tym samym grobie, w miarę wolnych miejsc. Roszczenie to wynika z własnego, a nie odziedziczonego prawa. Patrz szerzej na ten temat S. Rudnicki, *Prawo do grobu...*, dz. cyt., s. 115–116.

²³ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 23 października 1936 roku wydane w porozumieniu z Ministrami Spraw Wojskowych i Opieki Społecznej w sprawie wykonania ustawy z dnia 28 marca 1933 roku o grobach i cmentarzach wojennych, Dz. U. 1936, Nr 85, poz. 595. W § 3 ust. 2 rozporządzenia wskazano, że w zawiadomieniu władza wezwie rodzinę zmarłego do oświadczenia w oznaczonym terminie, czy nie zamierza przed terminem projektowanej ekshumacji zabrać zwłoki z cmentarza lub grobu wojennego w celu pochowania ich w grobie rodzinnym lub na ogólnym cmentarzu grzebalnym.

²⁴ Ustawa z dnia 28 marca 1933 roku o grobach i cmentarzach wojennych, Dz. U. 1933, Nr 39, poz. 311 z późniejszymi zmianami. W art. 1 ust. 2 ustawy wskazano, że groby rodzinne, choćby były w nich umieszczone zwłoki określonych osób (co decydowało o tym, czy jest to grób wojenny), nie są grobami wojennymi. Patrz S. Rudnicki, *Prawo do grobu...*, dz. cyt., s. 96.

taką oraz dostrzega omówiony aspekt życia rodzinnego. W konsekwencji przewidziana ochrona prawna miejsc związanych z życiem rodziny staje się elementem umacniającym życie rodzinne, a w szerszym ujęciu elementem ochrony prawnej rodziny.

W tym miejscu można jeszcze dodać, iż ogólne spojrzenie na przywołane przepisy prawne (odnoszące się do miejsc rodzinnych) skłania do refleksji nad potrzebą tworzenia kolejnych przepisów prawnych odnoszących się właśnie do omówionego aspektu życia rodzinnego. Wydaje się bowiem, że istotna rola „domu rodzinnego” i „grobu rodzinnego” dla życia rodzinnego nie została jeszcze odpowiednio doceniona przez ustawodawcę, co prowadziłoby do postulatu zweryfikowania obowiązujących przepisów prawnych i ewentualnego prowadzenia prac zmierzających do ich zmiany (w tym i tworzenia nowych przepisów). Należy jednak pamiętać, że podjęte działania – zwłaszcza te w odniesieniu do szeroko pojętej kwestii prawnej ochrony rodziny – nie mogą być pochopne i muszą być podejmowane w ujęciu systemowym, czyli w odniesieniu do tzw. systemu praw rodziny.

STRESZCZENIE

Ustawodawca przy tworzeniu poszczególnych aktów prawnych dostrzegł wartość tych szczególnych miejsc związanych z życiem rodziny (domu, miasta, kraju, stron, grobu) dla samego życia rodziny. Ta dbałość o dostrzeżenie tego typu miejsc zarysowuje się szczególnie w kontekście zestawień językowych „dom rodzinny” oraz „grób rodzinny”. Przywołane przy okazji omawiania tychże zestawień językowych akty prawne są – jak się wydaje – zdecydowanym wyrazem dążenia ustawodawcy do tego, aby poszczególne normy prawne stosować tak, by wiązało się to z dostrzeżeniem rodziny jako takiej oraz przyjęciem i zastosowaniem określonego dobra dla tej rodziny, jakim z racji subiektywnych są, a przynajmniej mogą być, te miejsca. Zatem podmiot stosujący normę prawną ma stworzone dogodne warunki do tego, aby tę normę prawną wyinterpretować i zastosować, zgodnie z odczuciem danej rodziny, w ramach wykonywania służebnych zadań wobec niej.

Atutem wymienionych zestawień językowych jest to, iż mogą być one rozumiane niezwykle szeroko. Dostrzegalne są także różnorodność oraz mnogość poszczególnych powiązań, jakie istnieją między rodziną a określonym miejscem „rodzinnym”.

SUMMARY

The places connected with family life as an element strengthening family life – legal issues

When creating particular legal acts the legislator recognised the value of those special places connected with family life (home, town, country, local neighbourhood, grave) for family life itself. This attention given to these types of places is outlined especially in the context of phrases such as “family home” and “family grave”. The legal acts referred to in relation to the analysis of such phrases seem to express the legislator’s firm undertaking to use those particular legal norms in a manner that would entail the recognition of the family itself and the adoption and application of a particular value, which subjectively is, or could be constituted by, those places, for the family.

Thus the entity applying the legal norm has favourable conditions to interpret and apply the legal norm in accordance with the perception of a particular family within the serving tasks performed for it.

The main advantage of these phrases is that they can be understood quite broadly. The variety and multiplicity of links that exist between a family and a particular “family” place can also be noticed.

(translated by Agit Centrum Tłumaczeń)

BIBLIOGRAFIA

Źródła:

- Ustawa z dnia 28 marca 1933 roku o grobach i cmentarzach wojennych, Dz. U. 1933, Nr 39, poz. 311 z późniejszymi zmianami.
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 roku o ochronie zdrowia psychicznego, Dz. U. 2011, Nr 231, poz. 1375 z późniejszymi zmianami.
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, Dz. U. 2013, poz. 182 z późniejszymi zmianami.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 23 października 1936 roku wydane w porozumieniu z Ministrami Spraw Wojskowych i Opieki Społecznej w sprawie wykonania ustawy z dnia 28 marca 1933 roku o grobach i cmentarzach wojennych, Dz. U. 1936, Nr 85, poz. 595.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 1997 roku w sprawie zasad organizowania zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży upośledzonych umysłowo w stopniu głębokim, Dz. U. 1997, Nr 14, poz. 76.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 15 października 2003 roku w sprawie egzaminów z języka polskiego jako obcego, Dz. U. 2003, Nr 191, poz. 1871.
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 7 marca 2008 roku w sprawie wymagań, jakie muszą spełniać cmentarze, groby i inne miejsca pochówku zwłok i szczątków, Dz. U. 2008, Nr 48, poz. 284.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 roku w sprawie sposobu i trybu organizowania indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży, Dz. U. 2008, Nr 175, poz. 1086.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 lutego 2009 roku w sprawie organizowania wczesnego wspomagania rozwoju dzieci, Dz. U. 2009, Nr 23, poz. 133.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 5 maja 2011 roku w sprawie szczegółowego sposobu i trybu kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w domach pomocy społecznej, Dz. U. 2011, Nr 109, poz. 632.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 grudnia 2011 roku w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, Dz. U. 2011, Nr 296, poz. 1755.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 17 stycznia 2012 roku w sprawie wykazu jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, M. P. 2012, poz.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz. U. 2012, poz. 977.

Protokół zamknięcia Konwencji Związkowej Paryskiej z dnia 20 marca 1883 roku o ochronie własności przemysłowej, przejrzonej w Brukseli dnia 14 grudnia 1900 roku i w Waszyngtonie dnia 2 czerwca 1911 roku, Dz. U. 1922, Nr 8, poz. 58 z późniejszymi zmianami.

Międzynarodowe Porozumienie z dnia 18 maja 1904 roku dotyczące zwalczania handlu żywym towarem, sporządzone dnia 18 maja 1904 roku w Paryżu, Dz. U. 1922, Nr 87, poz. 783 z późniejszymi.

Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o potwierdzeniu istniejącej między nimi granicy, podpisany w Warszawie dnia 14 listopada 1990 roku, Dz. U. 1992, Nr 14, poz. 54.

Literatura:

Bańko M. (red.), *Słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

Dąbrowski S., Pietrzykowski J., *Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego. Komentarz*, Wydawnictwo Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 1997.

Gromek K., *Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego. Komentarz*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2004.

Rudnicki S., *Prawo do grobu. Zagadnienia cywilistyczne*. Zakamycze 1999.

Telusiewicz P., *Służebna rola zwrotu „rodzinny” w przepisach prawa polskiego*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013.

***Jako rodzice zawsze musimy mieć skrzydła
wystarczająco duże, aby otoczyć nimi dzieci
i osłonić je przed krzywdą czy bólem.
To figuruje w naszym kontrakcie z Bogiem,
kiedy bierzemy na siebie odpowiedzialność za ich życie.***